

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра міжнародного права та міграційної політики

КУРСОВА РОБОТА

НА ТЕМУ:

**«ДЕНОНСАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ В ТЕОРІЇ ТА
ПРАКТИЦІ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА»**

Виконала:

студентка групи МП-31

Гарасимів Інна

Перевірено:

Члени комісії:

Тернопіль 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ, ПОНЯТТЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ДЕНОНСАЦІЇ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ	5
1.1 Історія виникнення інституту денонсації у міжнародному праві.....	5
1.2 Поняття денонсації в доктрині та практиці міжнародного права.....	9
1.3 Правові засади функціонування інституту денонсації.....	12
РОЗДІЛ 2. ДЕНОНСАЦІЯ В ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИНАХ	16
2.1 Зміст права на денонсацію	16
2.2 Правові наслідки денонсації міжнародного договору	19
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕНОНСАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....	22
3.1 Регулювання процедури денонсації міжнародних договорів відповідно до законодавства зарубіжних країн.....	22
3.2 Специфіка процедури денонсації міжнародних договорів в Україні...	25
ВИСНОВКИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30

ВСТУП

Міжнародні договори посідають центральне місце в галузі міжнародного права. Вони сприяють стабільності міжнародного правопорядку, підтримці міжнародного миру та безпеки, розвитку міжнародного співробітництва на засадах рівноправності. Міжнародні договори є важливим засобом забезпечення національних інтересів держави та захисту основних прав і свобод людини.

Припинення договору є звичайним явищем у міжнародному праві. Існує чимало підстав для припинення міжнародних договорів. Одним із найбільш поширених способів припинення договору в односторонньому порядку є денонсація. Поняття денонсації полягає в тому, що акт припинення в цьому випадку ґрунтується на попередньо узгодженій волі сторін, яку вони втілили в положеннях договору.

Тема даної курсової роботи є надзвичайно **актуальною**, оскільки напруга у воєнних та політичних відносинах з Російською Федерацією на сьогоднішній день поставили під питання чинність низки міжнародних договорів, деякі з них було денонсовано.

Об'єктом дослідження в даній курсовій роботі виступають міжнародно-правові відносини, що виникають у процесі прийняття і припинення державою міжнародних зобов'язань.

Предметом дослідження є денонсація міжнародних договорів у теорії і практиці сучасного міжнародного права.

Мета роботи – здійснити аналіз міжнародно-правових відносин, які виникають між державами в процесі денонсації міжнародних договорів.

Завдання даної роботи:

- здійснити періодизацію виникнення інституту денонсації у міжнародному праві;

- з'ясувати поняття денонсації шляхом дослідження в доктрині та практиці міжнародного права;
- виявити правові засади функціонування інституту денонсації;
- здійснити аналіз змісту права на денонсацію;
- встановити правові наслідки денонсації;
- висвітлити процедуру денонсації міжнародних договорів відповідно до законодавства зарубіжних країн;
- проаналізувати правове регулювання процедури денонсації міжнародних договорів в Україні.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку та списку використаної літератури (всього 27 джерел).

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ, ПОНЯТТЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ДЕНОНСАЦІЇ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

1.1 Історія виникнення інституту денонсації у міжнародному праві

У міжнародному праві інститут денонсації виник нещодавно. Право міжнародних договорів пройшло тернистий шлях розвитку від найдавніших договорів до сучасного міжнародного договору.

Укладання договорів між державами у минулому можна поділити на три групи: мирні договори, договори з питань війни та торгові договори. Мирні договори відповідно до своєї природи укладалися для того, аби діяти безперервно [3, с. 320]. Дані договори відповідно до своєї природи не передбачали жодних строків, відповідно вони не містили умов про денонсацію. Тому згідно цієї обставини інститут денонсації довгий час залишався нерегульованим міжнародним правом.

На початку XVIII ст. деякі мирні договори почали містити в собі положення, відповідно до яких купці договірної держави, що проживають на території іншої держави, у випадку погіршення відносин між договірними сторонами чи загрози виникнення воєнного конфлікту, мали право покинути цю територію разом із своїми сім'ями, а також майном протягом певного строку. Саме цей строк захищав інтереси людей, а також виконував функцію повідомлення про майбутнє припинення договору [25, с. 90]. У саме цей період виникла перша спроба учасникам договору передбачити можливість його припинення, тобто відбувається зародження інституту денонсації. Та все ж таки договори першої половини XVIII ст. не мали конкретних положень, які передбачали б порядок їх припинення.

Бурхливого розвитку зазнає право міжнародних договорів з моменту виникненням національних держав. Загальновизнаним став принцип, який передбачав те, що “нації можуть включати в свої договори положення та умови, які вони знайдуть необхідними” [4, с. 231]. Держави почали активно включати

у договори положення про строк їхньої дії. Прикладом є ст. 39 договору про торгівлю та навігацію, який було укладено між Гамбургом та Францією 1 квітня 1769 р., дана стаття передбачала, що “договір буде діяти протягом 20 років з дня підписання” [4, с. 299].

Денонсація договору в міжнародній практиці була вперше використана у договорі, укладеному між Францією і Республікою Мюллхаузен в 1791 р. У ст. 7 даного договору містилися положення: “Ця Конвенція буде діяти протягом 20 років, починаючи з 1 січня 1792 р., вона буде мовчазно подовжена, якщо жодна з договірних сторін не заявить про відмову. В останньому випадку сторона має попередити про свій намір припинити договір за два роки до завершення терміну” [27, с. 221]. Умови про денонсацію містились також у мирних договорах.

В Конституції Норвегії від 4 травня 1814 р. було вперше здійснено правове регулювання процесу денонсації міжнародних договорів на внутрішньодержавному рівні. У ст. 26 містилися положення: “Король... має право укладати та денонсувати договори” [26, с. 2].

У практиці США вперше умови про денонсацію з’являються в двосторонніх договорах про дружбу, торгівлю та мореплавство. Дані договори укладалися на певний строк, зі впливом якого передбачалося право на денонсацію із завчасним повідомленням [17].

Поняття денонсації як окремого способу припинення міжнародних договорів увійшло в науку і практику з точки зору історії міжнародного права зовсім недавно. Держави почали приділяти більше уваги строкам, на які укладалися договори, передбачати можливість перегляду договору, а також можливість його припинення. Саме так виникло поняття “денонсації міжнародних договорів” [9, с. 30].

Віденська конвенція 1969 р. застосовує термін “денонсація” в ширшому сенсі ніж повне припинення двостороннього договору. Прикладом є п. 2 ст. 70: “Якщо держава денонсує багатосторонній договір чи виходить з нього, п. 1

застосовується лише у відносинах між цією державою та кожним з інших учасників договору з дня набуття чинності денонсацією чи виходу з договору”. Відповідно до Віденської конвенції “термін “денонсація” стосовно двосторонніх договорів означає їхнє повне припинення, а стосовно багатосторонніх – їх часткове припинення” [14, с. 466]. Італійський юрист Ф. Капоторті вважає, що це відбувається, тоді, коли “умови договору викликають деякі сумніви, необхідно віддати перевагу частковому припиненню” [14, с. 479].

Поняття “денонсації” потребує аналізу, що впливає зі ст. 44 Віденської конвенції 1969 р. Аналіз п. 1 цієї статті вказує на те, що право учасника денонсувати договір може міститися в положеннях договору, а також впливати зі ст. 56, котра регламентує право на денонсацію чи вихід з договору, який не містить положень про припинення. У п. 2 ст. 44 мова йде про можливість посилатися на “підставу, що визнається цією Конвенцією ... для припинення договору чи виходу з нього”. Між цими двома можливостями різниця досить суттєва. Відповідно до ст. 54 було надано сторонам свободу визначати спосіб припинення укладеного між ними договору. Крім денонсації, договір може передбачати автоматичне припинення своєї дії, внаслідок настання певного строку чи події. Оскільки дана стаття не обмежується положеннями про право на денонсацію, що містяться у договорі, в межах даної статті тому важко вивести точний сенс, який Конвенція прагнула надати терміну “денонсація”.

Отже, можна зробити висновок, що інститут денонсації виник у XVIII ст., а його появі передували положення договору, в яких містилася вимога про завчасне повідомлення про припинення договору. У 1791 році було укладено перший міжнародний договір, який містив положення про денонсацію. Першим нормативно-правовим актом внутрішнього права, в якому закріплювалися повноваження органів держави в сфері денонсації стала Конституція Норвегії. Фундаментом положень про денонсацію стали наукові розробки, що увійшли

до тексту Віденської конвенції з права міжнародних договорів 1969 року, даною конвенцією кодифіковано інститут денонсації.

1.2 Поняття денонсації в доктрині та практиці міжнародного права

Науковці вважають, що у міжнародному праві інститут “припинення дії міжнародних договорів викликає ряд труднощів розробки та класифікації” [16, с. 19]. На сьогоднішній день не існує загально визнаного переліку способів припинення дії міжнародних договорів. У доктрині існує думка, що формування повного та остаточного переліку є неможливим [14, с. 473], адже у Віденській конвенції 1969 р. закріплено “принцип свободи сторін погоджувати будь-який зміст договору, що включає в себе можливість передбачити різного роду акти і дії, що припиняють його дію”.

Вчені Є. Жиро, Ф. Капоторті, Д. Харасті для класифікації використовують характер правових норм, у яких передбачені підстави для припинення дії міжнародного договору [14, с. 470]. Вони поділяють способи припинення на дві групи:

1) припинення на підставі норм загального міжнародного права: виконання, докорінна зміна обставин, суттєве порушення контрагентом, неможливість виконання;

2) припинення на підставі спільної волі договірних сторін: сплив погодженого сторонами строку, настання обставин, що припиняє дійсність договору, денонсація, припинення за згодою сторін [14, с. 473].

Ф. Капоторті вважає, що: “Немає ніякого сумніву, що група підстав, передбачених Конвенцією, відповідає тим, які діють на підставі загального міжнародного права, оскільки Конвенція кодифікує це право” [14, с. 470].

Він класифікує на три групи підстав для припинення міжнародних договорів:

- 1) підстави, передбачені договором;
- 2) підстави, що виникають внаслідок нової угоди сторін;
- 3) юридичні факти (дії та події), передбачені нормами і принципами загального міжнародного права [11, с. 470].

А. Фердросс стверджує, що існує “три великі категорії підстав для припинення дії міжнародних договорів: 1) спільна воля сторін; 2) право на денонсацію, що міститься в договорі чи витікає з намірів сторін; 3) підстави, не передбачені договором – ... це питання регулюється загальним міжнародним правом” [14, с. 103].

Польський вчений С. Нахліком вказує на перелік з дванадцяти підстав, без об’єднання їх за певним критерієм [26, с. 424].

Поняття “денонсації” є найбільш поширеним способом припинення міжнародних договорів [11, с. 201-202].

У доктрині міжнародного права термін “денонсація” розуміється по-різному.

Д. Анцілотті вперше вказав обставину, що термін “денонсація” може вживатися у різному сенсі. Він вважав, що “слово “денонсація” вживається іноді для позначення нотифікації про припинення договору з вказанням певної причини, що викликала рішення про припинення, але насправді ... дане слово означає лише волевиявлення використати право визначити конкретний строк дії договору в двосторонніх договорах” [1, с. 361]. Аналізуючи деякі положення Віденської конвенції 1969 р. можна зрозуміти, що поняття “денонсації” виділяється як самостійний спосіб припинення договору.

Денонсація є правомірною дією, а також юридичним актом. У Міжнародному праві вважають, що юридичний акт може бути визначений як волевиявлення в односторонньому чи договірному порядку, здійснюване одним чи кількома суб’єктами міжнародного права, якому норма даного права надає наслідки, що відповідають волі [5, с. 13]. В.А. Василенко описує односторонні правові акти держави як «засіб приведення в дію новостворених або вже існуючих норм міжнародного права». У даних випадках держава за допомогою своїх односторонніх актів стає носієм міжнародних прав та

обов'язків, передбачених відповідними нормами міжнародного права [2, с. 82-83].

Денонсація відповідає усім вимогам, що висуваються доктриною міжнародного права до юридичних актів. Вона є виявленням волі суб'єкта права, в також це волевиявлення породжує певні юридичні наслідки.

Незважаючи на односторонню зовнішню форму, за своєю суттю денонсація є конститутивним елементом договору, який накладає на сторони обов'язки, добровільно прийняті самими сторонами та наділяє їх правами, узгодженими між собою [22, с. 133]. Денонсація “призводить до змін в міжнародному правопорядку” [24, с. 17]. В. Шуршалов вважає, що з урахуванням юридичних наслідків, до яких вона призводить, “денонсація відноситься до правоприпиняючих юридичних фактів, тобто до тих, що тягнуть за собою припинення прав і обов'язків” [13, с. 180].

З наведеного вище можна дійти до таких висновків, що термін припинення є найширшим за змістом і означає втрату міжнародним договором юридичної сили. У доктрині міжнародного права денонсація розглядається або як формальний акт заявлення про припинення договору, або як попередньо погоджене право на припинення договору в односторонньому порядку шляхом направлення заяви про це. Денонсація є правомірним актом, адже є заздалегідь погодженою, вона ґрунтується виключно на положеннях договору.

1.3 Правові засади функціонування інституту денонсації

Денонсація є найбільш поширеним способом припинення міжнародних договорів, відповідно вона здійснює вплив на міжнародні відносини. Функціональний аспект інституту денонсації міжнародних договорів досить різноманітний, і складається з таких функцій: правовстановлююча функція; функція повідомлення; страхування від невизначених обставин; політична функція; утвердження законності в міжнародних відносинах; репутаційна функція; динамічна функція.

Функція правовстановлення інституту денонсації є відображенням усього різноманіття наслідків. Правовстановлення – це форма та напрям діяльності, що пов'язана із формулюванням та закріпленням норм права, які складають нормативноправовий зміст всіх джерел міжнародного права.

Правовстановлення за способом виявлення поділяють на первинне та вторинне. Первинне правовстановлення – це створення норми права, її закріплення в тексті договору та надання згоди на текст відповідних положень. Вторинне правовстановлення вважається наслідком первинного - застосування норми права на практиці, що супроводжується певною зміною правових відносин, статусу учасників і статусу договору.

Функція повідомлення є досить важливим аспектом, в якому норми інституту денонсації впливають на об'єктивну дійсність. Вона існує в силу самої юридичної природи денонсації із наступних причин: історично положенням про денонсацію передували положення договорів, у відповідності з якими у випадку виникнення загрози конфлікту між договірними сторонами їх піддані отримували право протягом певного строку покинути територію свого перебування разом зі своїм майном та сім'ями. За допомогою включення в текст таких положень вдавалося забезпечити захист населення сторін, а також повідомити зацікавлених суб'єктів про припинення договору. У ст. 67 Віденської конвенції 1969 р. містяться вимоги до форми такого повідомлення. Воно представляє собою “акт, за допомогою якого одна держава доводить до

відома однієї або кількох держав певний факт, з якого можуть виникнути юридичні наслідки”. Наслідки даного акту відрізняються від наслідків денонсації, а саме: “доведення до відома іншої сторони та надання публічності”.

Невизначеність майбутнього є невід’ємною умовою життя, з якою стикаються держави у процесі визначення своєї зовнішньої політики та відносин з іншими державами. Існують різні механізми попередження виникнення непередбачуваних обставин. Це проявляється в двох різних порядках: в загальному та спеціальному. Що стосується загального порядку, то слід зазначити, що включення до договору положень про денонсацію *per se* діє як своєрідне страхування, забезпечуючи в тій чи іншій мірі обмеження непередбачуваності.

Додатковим засобом управління ризиками в інституті денонсації є строки. Їх поділяють на дві групи: строки, передбачені Віденською конвенцією 1969 р.; строки, передбачені міжнародними договорами. До першої групи можна віднести: строк, передбачений у ст. 56 Віденської конвенції 1969 р. для повідомлень про здійснення дорозумілого права на денонсацію; строк, передбачений п. 2 ст. 65, протягом якого держави, що отримали повідомлення можуть заявити свої заперечення. Друга група строків мають відношення до денонсації, положення про яку містяться в тексті договору. Сюди відносять: строк, протягом якого відповідно до положень договору можна застосовувати положення про денонсацію; строк, протягом якого денонсація заборонена; строк, який починається з моменту повідомлення всіх зацікавлених суб’єктів і закінчується тоді, коли денонсація договору набуває чинності.

У практиці держав денонсація є одним з важливих політичних інструментів, за допомогою якого здійснюється регулювання правотворчого процесу з метою прийняття вигідних рішень. Виділяють внутрішній та зовнішній аспекти цієї функції.

Зовнішній аспект політичної функції витікає з публічного характеру денонсації через те, що держави часто використовують її як інструмент оспорювання чи перегляду невігідних для них положень міжнародних договорів. Що стосується внутрішнього аспекту, то денонсація зачіпає також питання закордонних справ всередині держави, які відрізняються від питань, які виникають внаслідок невиконання чи порушення договору.

Денонсація є міжнародно-правомірним актом. Щоб денонсувати договір, держава має слідувати мінімальним умовам, які містяться у положеннях договору. Така правомірність має важливі наслідки для введення санкцій і переваг виконання договору. Вихід дозволяє державі припинити співробітництво з іншими договірними сторонами. Держава, яка належним чином слідує процедурам виходу з договору, не може бути притягнена до відповідальності за недотримання договору і не може бути піддана санкціям. Оскільки не відбулося порушення договору, а інші договірні держави не можуть відступати від договірних зобов'язань за принципом взаємності.

Суспільні, формальні та юридичні якості денонсації мають відповідні наслідки для репутації держави за дотримання міжнародного права, яке прямо впливає на імідж держави в міжнародних відносинах.

Сторони мають право використовувати положення про вихід з договору для неформального розподілу держав відповідно до їх зацікавленості у співробітництві. На етапі переговорів обмежувальне застереження про денонсацію чи повна заборона виходу з договору допомагають усунути з кола учасників договору держави, які не зацікавлені у виконанні договору. Та після набрання договором чинності дозвільні положення про вихід служать запобіжним клапаном для договірних сторін.

Інститут денонсації покликаний виконувати позитивну та корисну для міжнародного співтовариства функцію, пов'язану з необхідністю встановлення гнучкого правового регулювання і забезпечення інтересів учасників міжнародного договору. Наслідком застосування відповідних положень є

суб'єктивна необхідність у зменшенні надмірного правовстановлення. Право на денонсацію може потенційно виступати як інструмент спекулятивної політики, який ставить під загрозу дотримання фундаментального принципу *pacta sunt servanda*. Відповідно, це відноситься до дорозумілого права на денонсацію, оскільки процедура встановлення його наявності або відсутності регламентується міжнародним правом.

Отже, денонсацію не слід розуміти тільки як юридичний факт. Інститут денонсації міжнародних договорів виділяє такі функції: правовстановлююча функція; функція повідомлення; страхування від невизначених обставин; політична функція; утвердження законності в міжнародних відносинах; репутаційна функція; динамічна функція. Застосовуючи положення про денонсацію, держави підтримують динаміку нормативного масиву міжнародного права.

РОЗДІЛ 2. ДЕНОНСАЦІЯ В ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИНАХ

2.1 Зміст права на денонсацію

Змістом денонсації є не власне заява про денонсацію, а те, що дана заява існує з попередньо досягнутої згоди у момент укладення договору.

Договірні сторони при укладанні міжнародних договорів встановлюють умови, які передбачають, зі спливом якого терміну сторони мають право на денонсацію.

Розрізняють два основних види денонсації, відносно терміну, протягом якого надається право заявити про денонсацію:

- 1) денонсація, заява щодо якої може бути подана в будь-який час;
- 2) денонсація, заява щодо якої може бути подана у визначений час.

Відповідно до першого виду, сторона договору може денонсувати його у будь-який час, подавши заяву про денонсацію, яка приведе до припинення дії договору. Даний вид денонсації не використовується у двосторонніх та багатосторонніх договорах з обмеженим колом учасників, адже її застосування не гарантувало би стабільності договору.

У СРСР містились договори, де не передбачався строк повідомлення. Ст. 9 Угоди про створення радянсько-китайської комісії для керівництва виробленням схеми комплексного використання водних ресурсів прикордонних ділянок річок Аргунь та Амур містить такі положення: “Дана Угода ... буде діяти протягом строку, який буде необхідним для завершення робіт зі складання схеми, чи до повідомлення однією з договірних сторін про своє бажання припинити її дію” [10, вып. XI]. У даному випадку, подання заяви про денонсацію призводить до негайного припинення договору, але при умові, що в повідомленні не вказано термін для набрання денонсацією чинності.

Договір може бути денонсовано у будь-який час, за умови завчасного повідомлення, зі спливом терміну якого денонсація набирає чинності. Даний строк сягає від 3 місяців до 2 років.

У договірній практиці України зазначено, що значна кількість договорів містять положення про денонсацію. В більшості з них учасники передбачили право на денонсацію у будь-який час із завчасним попередженням.

Право на денонсацію надається учасникам зі спливом певного строку після набрання договором чинності. Протягом такого строку учасники не мають права денонсувати договір. Наприклад, договір про Антарктику 1959 р. передбачає строк в 30 років.

Дія договору поділяється на певні періоди, тривалість яких у ньому передбачена. Сторони мають право на денонсацію по закінченні одного з періодів за умови, якщо ними було зроблено завчасне повідомлення у вказаний в договорі строк до спливу кожного періоду.

У договірній практиці держав зустрічаються договори, у яких передбачається можливість денонсації тільки один раз за весь строк, на який його було укладено. Прикладом є ст. 2 Варшавського договору про дружбу, співробітництво і взаємну допомогу 1955 р. містилися положення про те, що «договір буде діяти протягом двадцяти років».

В міжнародному праві існує категорія міжнародних договорів, де передбачена заборона їх денонсації за деяких обставин. Прикладом є конвенції про закони та звичаї війни.

Особлива формула про денонсацію міститься у договорах, покликаних забезпечити мир і безпеку народів.

На сьогоднішній день такі елементи формули денонсації можна вважати додатковим засобом гарантування дотримання міжнародних договорів, тих, що стосуються обмеження розповсюдження ядерної зброї або роззброєння, а відповідно, також і засобом підвищення рівня відповідальності держав, які приймають участь в таких договорах перед міжнародним співтовариством в цілому.

Існують також такі договори, які прямо забороняють їх денонсацію. Наприклад, у ст. 42 Міжнародної угоди по цукру 1953 р. міститься таке

положення: “Дана Угода укладається строком на п’ять років, починаючи з 1 січня 1954 р. Угода не підлягає денонсації” [6].

Денонсація є забороненою у договорах, що містять положення про їх відміну. Забороняється денонсація і у випадках, коли в договорі містяться такі положення, як наприклад у ст. 6 Угоди між СРСР та США про співробітництво в дослідженні та використанні космічного простору в мирних цілях 1977 р.

Отже, дані формули денонсації, які застосовуються у міжнародному праві поділяють на дві групи: перша - денонсація, заява щодо якої може бути подана в будь-який час, а друга - денонсація, заява щодо якої може бути подана у визначений час. Перша передбачає, що договір може бути денонсовано негайно та зі впливом регламентованого договором терміну. Друга формула передбачає, що денонсація можлива після спливу певного часу із моменту набрання договором чинності, денонсація дозволяється лише у певні періоди часу, які регламентуються договором, право на денонсацію надається лише один раз за весь строк дії договору протягом певного періоду часу, по закінченні якого денонсація неможлива.

2.2 Правові наслідки денонсації міжнародного договору

Договірні сторони встановлюють положення, які регулюють деякі наслідки денонсації. Такі положення мають більше значення ніж норми міжнародного права. Ст. 70 Віденської конвенції підтверджує це. Відповідно до цієї конвенції, правовими наслідками денонсації є:

1. звільнення учасників договору від будь-якого зобов'язання виконувати договір в майбутньому;
2. не впливає на права, обов'язки чи юридичне положення учасників, що виникло у результаті виконання договору до його припинення.

Основним правовим наслідком денонсації є звільнення ініціатора денонсації від обов'язку подальшого виконання договору та припинення права вимагати виконання договору іншими учасниками у таких відносинах. Денонсація припиняє всі обов'язки ініціатора денонсації, що полягають у продовженні виконання чи утриманні від певних дій, а також всі повноваження та вигоди за договором [16, с. 22].

Денонсація стосується усього договору, а також усіх його положень. За відсутності положення договору з іншим змістом чи іншої домовленості сторін, Держава не може денонсувати лише одну або декілька статей договору, за відсутності положення договору з іншим змістом чи іншої домовленості сторін.

Згідно зі ст. 44 Віденської конвенції, держава може припинити частину положень договору, тоді, коли вона посилається на інші, окрім права на денонсацію та правові підстави.

Застереження про часткову денонсацію зазвичай кореспондує положенням, які допускають часткове прийняття договору. Часткова денонсація може бути погоджена у ході виконання договору. Держава, якій пропонується узгодити часткову денонсацію, має повну свободу зайняти позицію проти.

Держави в нотифікації про денонсацію конкретизують всі додаткові договори, яких стосується денонсація разом із головним договором, з метою уникнення непорозумінь.

На суб'єктну сферу наслідків денонсації договору суттєво впливає правовий характер його положень. Наприклад, Потрійне перемир'я між Австро-Угорщиною, Італією та Німеччиною, Вашингтонський воєнно-морський договір від 6 лютого 1922 року, договір між державами Середньої Америки, що стосується обмеження озброєнь від 1 лютого 1923 року.

Дж. Фітцморіс вважає, що правотворчі договори є джерелом зобов'язань, які існують самостійно і не залежать від принципу взаємності. Тобто, держави зобов'язані дотримуватися положень, що містяться в них, незалежно від того, будуть їх дотримуватися інші сторони чи ні, факт виходу одної сторони або навіть декількох сторін не впливає на поведінку останніх.

Денонсація договору стосується в цілому всієї території ініціатора денонсації. Відповідно до ст. 29 Віденської конвенції “якщо інший намір не впливає з договору або не встановлено іншим чином, договір є обов'язковим для кожного учасника по відношенню до всієї його території”.

Право на часткову територіальну денонсацію належить тільки державі, яка представляє в міжнародних відносинах зазначені залежні території. Така держава може поширити застосування положень договору на залежні від неї території. Іноді держави встановлюють в договорі положення про взаємність з цього питання, надаючи право на часткову територіальну денонсацію також і іншим контрагентам.

Денонсація не має ретроактивних наслідків. Вона відбувається в конкретний момент виконання договору, у певній правовій ситуації, створеній в результаті її здійснення і положення, створеного тривалим способом, не порушує. Денонсація не порушує прав, здобутих у зв'язку з договором, не відновлює *status quo ante*, який було змінено договором.

У випадку непогодженої денонсації правові наслідки подання відповідної заяви можуть бути різними в залежності від реакції інших учасників договору.

Вирішення спору, що виник у зв'язку з запереченням проти денонсації, буде остаточно визначати правові наслідки неузгодженої денонсації.

Дж. Фітцморіс вважає, що “акт розірвання договору може спричинити цілу низку наслідків, які у підсумку призводять до припинення договору в правовому сенсі” [17, с. 234]. Наприклад, прийняття іншою стороною або сторонами відповідного відшкодування може легалізувати ситуацію, яка виникла в результаті розірвання договору.

Віденська конвенція передбачила у статті 42 презумпцію на користь визнання збереження юридичної сили договору [19, с. 125]. Розірвання договору дає іншій або іншим сторонам право посилатися на даний факт як на підставу припинення договору. Держава, яка допустила порушення договору, визнається стороною договору, а те, чи буде вона надалі зв'язана договором, можуть вирішувати інші сторони договору.

Отже, правові наслідки денонсації міжнародного договору передбачають: ініціатор денонсації позбавляється всіх прав, обов'язків і переваг за договором; ініціатор денонсації виходить зі складу учасників договору; денонсація припиняє дію договору надалі, не маючи ретроактивних наслідків та інші.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕНОНСАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

3.1 Регулювання процедури денонсації міжнародних договорів відповідно до законодавства зарубіжних країн

Конституційні положення, які стосуються денонсації міжнародних договорів, відносять до рідкісного явища. Дані положення з'явилися пізніше, аніж положення, що стосуються укладення договорів.

Питання денонсації міжнародних договорів не регулюється положеннями конституцій Західної Європи, США, країн Латинської Америки та африканських держав.

У Сполучених Штатах Америки існує правова система заснована на найстарішій із діючих конституцій світу. Дана конституція передбачає проблематику міжнародних договорів, проте жодна постанова не містить в собі питання про їх денонсацію.

Існування різного типу прийняття рішення про укладення договорів у США та відсутність чіткого правового регулювання питання прийняття рішення про денонсування угод відкрило широкі інтерпретаційні можливості.

Радник з юридичних питань Держдепартаменту США вказав у своєму меморандумі, що стосувався денонсації міжнародних договорів, що «практика уряду ні в якому разі не є однорідною» і «не дотримується будь-якого встановленого правила або процедури» [27, с. 327-328].

У практиці США вирізняють такі види порядків прийняття рішення про денонсацію:

- дія виконавчої влади відповідно до попереднього дозволу або директиви Конгресу;
- дія виконавчої влади відповідно до попереднього дозволу або директиви Сенату [23, с. 336];

– дія виконавчої влади, не заснована на спеціальному дозволі або директиві, але згодом схвалена Конгресом або Сенатом ;

– дія виконавчої влади без спеціального дозволу або директиви і без подальшого затвердження Конгресом або Сенатом.

Вибір порядку прийняття рішень про денонсацію залежить від різних чинників. Наприклад: на нього впливає важливість міжнародної проблеми, що виступає предметом міжнародного договору, перевага виконавчої влади [20, с. 319].

Денонсація, здійснена виконавчою владою завжди є дійсною. Вона позбавляє договір обов'язкової сили у сфері міжнародного права, а також в сфері внутрішнього права, незалежно від того, яким чином була здійснена. Проте законодавча влада може впливати на прийняття виконавчою владою рішення про денонсацію шляхом прийняття відповідного закону, який позбавляє міжнародний договір дії у сфері внутрішнього права.

Відповідно до Конституції Норвегії компетенція як щодо укладення, так і щодо денонсування угод надається королю. Схвалення парламенту передбачається Конституцією у зв'язку з укладенням договорів, виконання яких вимагає прийняття нового закону або постанови Стортингу, а також договорів спеціального значення. Проте відсутнє положення, що передбачає участь законодавчого органу у денонсації договорів даного виду. У практиці відсутність відповідного положення призводить до того, що участь парламенту у денонсуванні міжнародних договорів не потрібна.

Конституцією Німеччини, врегульована тільки компетенція щодо укладення міжнародних договорів. Пункт 2 ст. 59, покладає цю компетенцію на президента, одночасно визначає участь парламенту в ухваленні рішення про ратифікацію договорів, що стосуються політичних відносин держави або питань, що регулюються федеральним законодавством [7]. Відсутність чітких конституційних положень про денонсування міжнародних договорів як у

практиці, так і у доктрині Німеччини інтерпретується як віднесення денонсування міжнародних угод виключно до компетенції виконавчої влади.

В Конституції Польщі закріплений єдиний порядок ратифікації міжнародних договорів та їх денонсації. У ст. 89 Конституції передбачається, що ратифікація Республікою Польща міжнародного договору та його денонсація вимагає попередньої згоди, вираженої у формі закону, якщо договір стосується: миру, союзів, політичних домовленостей або військових домовленостей; громадянських свобод, прав або обов'язків, визначених Конституцією; членства у міжнародних організаціях, значного обтяження держави в фінансовому відношенні; питань, урегульованих законом, або щодо яких Конституцією вимагається видання закону.

Конституція Республіки Молдова передбачає питання денонсації міжнародних договорів, регулює в контексті повноважень Парламенту. Відповідно до ч. 1 ст. 66 Конституції Парламент ратифікує, денонсує, припиняє дію і анулює міжнародні договори, укладені Республікою Молдова. Порядок набрання чинності, дії та припинення дії міжнародних договорів містяться в однойменному спеціальному законі.

Закон Білорусі про міжнародні договори термін «денонсація» не використовує взагалі. У ст. 41, яка стосується призупинення дії та припинення договорів, основна увага приділена процедурним питанням обґрунтування доцільності припинення договору, оцінці його наслідків та процедурі зносин та субординації урядових органів щодо підготовки та прийняття рішення.

Отже, у разі припинення договору держави мають більшу свободу, ніж при його прийнятті. У даному випадку може бути застосована ст. 46 Віденської конвенції, яка встановлює, що лише порушення, що стосується норми внутрішнього права особливо важливого значення, може служити підставою для недійсності волевиявлення держави.

3.2 Специфіка процедури денонсації міжнародних договорів в Україні

Порядок укладання, виконання та денонсації міжнародних договорів України встановлює Закон України «Про міжнародні договори України». Він застосовується до всіх договорів України – міждержавних, міжурядових і міжвідомчих, регульованих нормами міжнародного права, незалежно від їх форми і найменування.

Закон України «Про міжнародні договори України» встановлює порядок укладання, виконання та припинення дії міжнародних договорів України з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, принципів та завдань зовнішньої політики України, закріплених у Конституції та законодавстві України.

Глава V Закону присвячена питанню припинення та зупинення дії міжнародних договорів. У ч. 2 ст. 24 вказується, що припинення та зупинення дії міжнародного договору України здійснюються: а) щодо договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України – у формі закону України; б) щодо міжнародних договорів, які укладено від імені України та які не потребували надання згоди на їх обов'язковість Верховною Радою України, та міжнародних договорів, які укладено від імені Уряду України, затверджених Президентом України – у формі указу Президента України; в) щодо міжнародних договорів, які укладено від імені Уряду України та які не потребували надання згоди на їх обов'язковість Верховною Радою України або затвердження Президентом України, а також щодо міжвідомчих договорів, затверджених Кабінетом Міністрів України – у формі постанови Кабінету Міністрів України.

Українським законодавством передбачено такі суб'єкти ініціювання денонсації, як: народні депутати України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство закордонних справ України, інші центральні органи виконавчої влади, державні колегіальні органи, Верховний Суд

України, Національний банк України, Генеральна прокуратура України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні державні адміністрації.

Пакет документів подається до органу, який надавав згоду на обов'язковість міжнародного договору для України з тієї причини, що нормативно-правовий акт, яким здійснюється денонсація, за своєю юридичною силою має бути таким самим, як і акт, яким надавалася згода на обов'язковість міжнародного договору. Рішення про денонсацію міжнародного договору приймається Верховною Радою України згідно із Регламентом, де передбачені особливості подання законопроекту про денонсацію міжнародного договору України, прийняття закону здійснюється за стандартною процедурою. Денонсація міжнародних договорів іншими органами, відбувається за стандартною процедурою прийняття рішень даними органами, відповідно шляхом: видання указу Президента України або прийняття постанови Кабінетом Міністрів України.

Законопроект проходить всі стадії розгляду, а саме: попередній розгляд; перше читання; друге читання; третє читання; розгляд Президентом України; повторний розгляд Верховною Радою України.

Порядок денонсації міжнародних договорів України визначається Постановою Кабінету Міністрів “Про затвердження Положення про порядок укладення, виконання та денонсації міжнародних договорів України міжвідомчого характеру” від 17 червня 1994 р. [11].

Отже, можна дійти висновку, що процедура денонсації в законодавстві України не є чітко прописаною. Дана процедура залежить від виду міжнародного договору, що був попередньо укладений. Згідно ч. 1 ст. 3 Закону України “Про міжнародні договори України” виділяються три види договорів: від імені України – укладені Президентом України або за його дорученням; від імені Уряду України – укладені Кабінетом Міністрів України або за його дорученням; укладені міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами – від імені міністерств,

інших центральних органів виконавчої влади, державних органів. Законопроект проходить всі стадії розгляду, а саме: попередній розгляд; перше читання; друге читання; третє читання; розгляд Президентом України; повторний розгляд Верховною Радою України. Закон України «Про міжнародні договори України» встановлює порядок укладання, виконання та припинення дії міжнародних договорів України. Порядок денонсації міжнародних договорів України визначається Постановою Кабінету Міністрів “Про затвердження Положення про порядок укладення, виконання та денонсації міжнародних договорів України міжвідомчого характеру”.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи викладене у курсовій роботі, можна зробити такі висновки:

Інститут денонсації виник у XVIII ст., а його появи передували положення договору, в яких містилася вимога про завчасне повідомлення про припинення договору. У 1791 році було укладено перший міжнародний договір, який містив положення про денонсацію. Першим нормативно-правовим актом внутрішнього права, в якому закріплювалися повноваження органів держави в сфері денонсації стала Конституція Норвегії. Фундаментом положень про денонсацію стали наукові розробки, що увійшли до тексту Віденської конвенції з права міжнародних договорів 1969 року, даною конвенцією кодифіковано інститут денонсації.

У доктрині міжнародного права денонсація розглядається як формальний акт заявлення про припинення договору, або як попередньо погоджене право на припинення договору в односторонньому порядку шляхом направлення заяви про це. Денонсація є правомірним актом, адже є заздалегідь погодженою, вона ґрунтується виключно на положеннях договору.

Денонсацію не слід розуміти тільки як юридичний факт. Інститут денонсації міжнародних договорів виділяє такі функції: правовстановлююча функція; функція повідомлення; страхування від невизначених обставин; політична функція; утвердження законності в міжнародних відносинах; репутаційна функція; динамічна функція. Застосовуючи положення про денонсацію, держави підтримують динаміку нормативного масиву міжнародного права.

Формули денонсації, які застосовуються у міжнародному праві поділяють на дві групи: перша - денонсація, заява щодо якої може бути подана в будь-який час, а друга - денонсація, заява щодо якої може бути подана у визначений час. Перша передбачає, що договір може бути денонсовано негайно та зі спливом регламентованого договором терміну. Друга формула передбачає,

що денонсація можлива після спливу певного часу із моменту набрання договором чинності, денонсація дозволяється лише у певні періоди часу, які регламентуються договором, право на денонсацію надається лише один раз за весь строк дії договору протягом певного періоду часу, по закінченні якого денонсація неможлива.

. Правові наслідки денонсації міжнародного договору передбачають: ініціатор денонсації позбавляється всіх прав, обов'язків і переваг за договором; ініціатор денонсації виходить зі складу учасників договору; денонсація припиняє дію договору надалі, не маючи ретроактивних наслідків та інші.

У разі припинення договору держави мають більшу свободу, ніж при його прийнятті. У даному випадку може бути застосована ст. 46 Віденської конвенції, яка встановлює, що лише порушення, що стосується норми внутрішнього права особливо важливого значення, може служити підставою для недійсності волевиявлення держави.

Процедура денонсації в законодавстві України не є чітко прописаною. Дана процедура залежить від виду міжнародного договору, що був попередньо укладений. Згідно ч. 1 ст. 3 Закону України “Про міжнародні договори України” виділяються три види договорів: від імені України; від імені Уряду України; укладені міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами. Законопроект проходить всі стадії розгляду, а саме: попередній розгляд; перше читання; друге читання; третє читання; розгляд Президентом України; повторний розгляд Верховною Радою України. Порядок денонсації міжнародних договорів України визначається Постановою Кабінету Міністрів “Про затвердження Положення про порядок укладення, виконання та денонсації міжнародних договорів України міжвідомчого характеру”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анцилотти Д. Курс международного права: Введение. Перевод с итальянского. Т. 1. Анцилотти Д.; Под ред.: Левин Д. Б. (Предисл.); Пер: Скаетти А. Л., Фабриков Э. М. М.: Иностран. лит., 1961. 447 с.
2. Василенко В.А. Ответственность государства за международные правонарушения. Киев: «Вища школа», 1976. 267 с.
3. Ваттель Э., Право народов, или Принципы естественного права, применяемые к поведению и делам наций и суверенов. Эмер де Ваттель; пер.: В. Н. Дурденевский [и др.]. М.: Госюриздат, 1960. 720 с.
4. Ващенко В. А. Органы государства, компетентные денонсировать международные договоры. Сравнительноаналитическое право. 2015. № 2. С. 312-314.
5. Каламкарян Р. А. Международно-правовое значение односторонних юридических актов государств. Отв. ред.: Менжинский В.И. М.: Наука, 1984. 136 с.
6. Международное соглашение по сахару. 1953г. URL: <http://docs.cntd.ru/document/1901780>.
7. Основной закон для Федеративной Республики Германия (нем. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland) от 23 мая 1949 года. URL: <http://lawers-ssu.narod.ru/subjects/constzs/germany.htm>.
8. Про затвердження Положення про порядок укладення, виконання та денонсації міжнародних договорів України міжвідомчого характеру : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.1994 № 422 (ост. ред. 11.05.2006) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422-94-%D0%BF>.
9. Статут Організації американських держав. URL: <http://www.oas.org/en>.
10. Сборники международных договоров СССР: основные действующие договоры, соглашения и конвенции с иностранными государствами, а также соглашения, заключенные ведомствами СССР с ведомствами иностранных

государств в период с образования Советского государства в 1917 г. по 31 декабря 1991 г. В 56-ти томах. URL: <https://naukaprava.ru/catalog/159/286>.

11. Талалаев А. Н. Право международных договоров. 1980 г. 312 с.

12. Шуршалов В. М. Право международных договоров. Учебное пособие. М.: Университет дружбы народов им. П. Лумумбы, 1979. 82 с.

13. Шуршалов В. М. Международные правоотношения. Междунар. отношения, 1971. 238 с.

14. *Annuaire français de droit international*, volume 8, 1962. URL: www.persee.fr/issue/afdi_0066-3085_1962_num_8_1.

15. Capotorti Fr. L'extinction et la suspension des traités. Capotorti, Francesco in: *Collected Courses of the Hague Academy of International Law*. Volume 134. The Hague Academy of International Law. Leyden, Boston, 1971. URL: http://dx.doi.org/10.1163/1875_8096_pplrdc_ej.9789028603523.417_587.

16. Dehaussy J., Ascensio H. Actes unilatéraux et action normative des organisations internationales. *Jurisclasser, Droit international*, fasc. 14, 11, 2005. P. 288-294.

17. Fitzmaurice G. Second Report on the Law of Treaties. Document A/CN.4/107; G.G. Fitzmaurice, Special Rapporteur. *Yearbook of the International Law Commission*. 1957. Vol. II. URL: http://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_107.pdf.

18. Frankowska M. *Wypowiedzenie umowy międzynarodowej*. Wrocław, 1976. 263 s.

19. Frankowska M. *Umowy Międzynarodowe. Wprowadzenie do prawa traktatów*. M. Frankowska. Warszawa: Szkoła Główna Planowania i Statystyki, 1972.

20. Hackworth G. *Digest of International Law*. Vol. V Hackworth, Green Haywood. Washington: Published by Wash. DC GPO, 1943. 957 p.

21. Harvard Law School Research in International Law. Draft Convention on the Law of Treaties with Comment. *The American Journal of International Law*. 1935. Vol. 29. Supplement: Research in International Law. New-York: American Society of International Law. P. 653-666.

22. Kelsen H. Théorie du droit international public. H. Kelsen. RCADI – Cours de l'Académie de Droit International de La Haye. 1953. Vol. 84. P. 1– 204.
23. Riesenfeld S.A. The Power of Congress and the President in International Relations: Three Recent Supreme Court Decisions. California Law Review. 1937. Vol. XXV. No. 6. P. 643-675.
24. Scelle G. Droit international public de Georges Scelle. Paris: DomatMontchrestien, 1944. 1008 p.
25. Malloy W. M., Treaties, Conventions, International Acts, Protocols. Continuity of States in: Public International Law, Geneva, Librairie Droz, 1968 p.
26. Nahlik S. Wstęp do nauki prawa międzynarodowego S. Nahlik. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967. 431 s.
27. Recueil des traités de la France. Tome 1-8 publ. sous les auspices du Ministère des affaires étrangères par M. Jules de Clerq. 1880-1917. URL: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k95781s/f601.image.r='clercq%20recueil'.langR>